

lasă-mă să mai trăiesc iubind/ Dacă mă lași îți scriu o poezie/ În fața morții eu nu am cuvânt/ Căci moartea de cuvânt nici nu mai știe”. Acum, la acest moment aniversar de post-ființare, citim finalul *Litaniei* altfel, la prezent: „Trecutul meu e în pământ/ În fața morții n-am avut cuvânt”.

Viața noastră e ca un castel de nisip... Dar contează câte castele ai construit, câte s-au năruit, câte au fost ridicate din nou, câte au fost renovate... Totul e o curgere, cum zicea Heraclit – înțeleptul, pe care Alexe Rău adesea îl cita.

Discutam și despre povestirea *Funes cel ce nu uită*, care, zicea A. Rău, imita memoria! Or, biblioteca, adăugăm noi, este în sine memorie, care o și creează.

CZU 024.5: 027.52(478-25)=135.1

CINE ESTE UTILIZATORUL SERVICIILOR CĂRȚII? O ÎNCERCARE DE TIPOLOGIE A CITITORULUI

*Maria PILCHIN,
scriitoare, cercetătoare,
Secția studii și cercetări, BM „B.P. Hasdeu”*

În cei zece ani de activitate în cadrul unei biblioteci publice – Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău –, ne-am îndreptat interesul (inițial, cumva egocentric) înspre scriitori: scriitorii de pe raft, scriitorii din colecția instituției, scriitorii invitați în cadrul diferitor programe, evenimente online și offline, scriitorii premiați de bibliotecă (Premiile „B.P. Hasdeu” pentru Debut în literatură), scriitorii angajați, prestatori de servicii de bibliotecă, scriitorii voluntari etc. Am și scris în câteva rânduri despre acest aspect al domeniului infodocumentar – o dimensiune interdisciplinară care consemnează deschiderea domeniului biblioteconomic pentru alte profesii și ocupații ale cercetării, pedagogiei și creației.

Cu timpul însă, preocupările noastre au migrat înspre celălalt pol – cititorul, acest *utilizator ideal* al bibliotecii și la mare căutare în ultimul timp, așa cum populăm cu toții un univers în care economia atenției este un ax al dezvoltării umane. Ne tot batem pe

„ochii” publicului-țintă, căutăm să ne tot fidelizăm beneficiarii. Ne cultivăm utilizatorul serviciilor de lectură, îl atragem mereu pe orbita noastră, concurând cu alte instituții culturale sau educaționale. Or, vorbim despre un adevărat marketing al lecturii materializat într-un evantai de servicii de bibliotecă: cluburi de carte, ateliere de lectură, concursuri și *bătălii* ale cărților, programe durabile de lectură etc. Da, toate acestea, pe lângă tradiționalul împrumut de documente, sunt despre și pentru cititor. Spațiile noastre au devenit prietenoase, angajații tot mai zâmbitori, designul de bibliotecă s-a orientat și el înspre captarea atenției și crearea unei atmosfere favorabile utilizatorului.

Ne-am întrebat, la un moment dat, aproape ludic, cine este el, utilizatorul serviciilor de lectură? Putem oare propune vreo tipologie, îi putem aplica vreo clasificare oarecare? Bineînțeles, abordarea e, mai degrabă, un nevinovat joc cultural și ideatic. Astfel, propunem mai jos o tipologie a lectorului zilei de azi, o diferențiere rezultată în urma unui brainstorming jocular în spiritul timpului pe care îl tot trăim în mai noul secol și mileniu care, din start, s-au anunțat manifest ludice.

Aceste posibile și parțiale tipologii de cititori oricum ni le furnizează istoria culturii, în general, și a literaturii, în particular. Doar că aceste caracteristici structurale sunt mai degrabă magma și nu falnicele roci ale trecutului cultural, e un amestec de minerale topite care se scurg din vulcanul muntelui cultural. Nu sunt nici exhaustive, nici definitiv(at)e. Sunt mai degrabă o încercare de a gândi în această direcție, de a configura contururile unei hărți de cercetare viitoare. Să le enumerăm aici:

În funcție de posesia asupra obiectului citit

- *cititorul-posesor* (ține neapărat să aibă cartea, o cumpără, o primește în dar, o fură chiar, o împrumută pentru a uita să o restituie; e colecționarul înveterat, e bibliofilul pasionat);
- *cititorul care ia cartea cu împrumut* (e clientul bibliotecii publice sau al vreunei biblioteci personale; e uneori și cititorul care ar dori să aibă o anumită carte, dar care nu o găsește pentru a intra în posesia ei; dintr-un resentiment al incapacității de a o poseda, e arareori și cititorul devastator care se întâmplă să rupă, să maculeze documentul împrumutat sau spațiul de lectură; un lector furios);

- *biblio-cleptomanul* (hoțul de cărți; e cititorul-posesor alunecat în patologie; accesul liber la raft și evenimentele cu intrare liberă precum sunt lansările de carte îi facilitează exersarea maniei sale de a lua ceea ce nu îi aparține; e plăcerea de a face ceea ce este interzis de făcut; e Spânul care vrea să aibă însemnele puterii care l-ar transforma în ginere de împărat);

În funcție de ocupație

- *cititorul-receptor* (genericul lui *homo legens*; e cititorul ideal la care ne raportăm ca la un punct de referință cu toții: scriitori, editori, bibliotecari, profesori, librari etc.);
- *cititorul-cercetător* (bibliograful, monograful, antologatorul, savantul, expertul; e Sfânta Duminică, bătrâna gârbovă (poate, încovoaiată de atâtea lecturi) din basmul cu Harap-Alb; e experiența senectuții care știe ce și de unde se ia în lumea asta);
- *autorul-cititor* (1. autorul care citește alți autori; 2. autorul care se citește pe sine: autoredactarea, lectura publică etc.);
- *traducătorul-cititor* (receptarea unui text prin traducerea lui în altă limbă, contrapunerea cu alte traduceri în aceeași limbă sau în alte limbi);
- *redactorul-cititor* (corectura, lectura editorială, redactarea gramaticală, stilistică, de date);
- *cititorul-cenzor* (redactarea ideologică și doctrinară; aici mă gândesc la unele manuscrise care în perioada regimului comunist au stat ani de zile în sertarele editurilor de pe la noi);

În funcție de comportamentul lectural

- *cititorul-plictisit* (criza sensului produce un cititor apatic, uneori depresiv, unul care nu poate trăi plăcerea lecturii sub nicio formă);
- *cititorul-obosit* (criza suprasaturației de sens, lectorul supra-solicitat de lume ca un mare text; cititorul, al cărui atenție este supraîncărcată; e rezultatul unui burnout într-ale cititorului și ale cunoașterii);
- *cititorul-detectiv* (atent la orice detaliu, dornic de sensuri suplimentare; lectorul care trăiește demonstrativ textul parcurs, așa de parcă viața lui e un continuu concurs de erudiție, de sensuri încrucișate; e un Sherlock Holmes al cotidianului cărții);

- *cititorul hedonist* (pasionatul, cel care preferă ritmul lent, știind să savureze un text, să îl transforme în agrement, într-un chef intelectual; un Ivan Turbincă care nu se grăbește să moară, căci plăcerile vieții sunt la tot pasul);
- *cititorul rece* (un Gerilă al actului lecturii: suflă peste sensurile textuale, le îngheață, le (f)rigidizează prin lipsa dorinței de a empatiza; un critic incisiv în cazul producției proaste de carte de orice fel);
- *cititorul bulimic* (înghite și devorează hrăpăreț ca un Flămânzilă tot ce îi cade în cale, fără să fie capabil să discearnă calitatea de aparențele venite din advertising; lectura pe orizontală a unor bloggeri de carte; pomparea de titluri și coperte în rețelele sociale fără vreo judecată de valoare adevărată);
- *cititorul (hiper)activ* (dialoghează cu cartea, participă implicat la elucidarea sensurilor ei ascunse, trăiește din plin actul lecturii, care îl transformă într-un individ proactiv, în sens intelectual și profesional; e un Ochilă al cititului);
- *cititorul pasiv* (nu trece de primul nivel al semnificațiilor textuale; cititorii cumiți de subiect, care parcurg leneș un fir narativ sau o argumentație științifică; e detașarea neimplicării și nu a raționamentelor analitice; e lectorul care pare să întrebe ca în povestea crengiană: „Muiieți-posmagii?”);
- *cititorul-alergător* (nu acordă atenție detaliilor; lectorul grăbit, receptorul superficial; consumatorul de *story*, de aventură, nu de conținuturi; e călătorul din Coperta A în Coperta Z de dragul statisticii paginilor parcurse; e un Păsări-Lăți-Lungilă care nu încape în cadrul unei lecturi tihnite, are meritul de a ajunge la o varietate mare de titluri și autori);
- *cititorul-arhivar* (fiecare lectură nouă face conexiuni cu lecturile precedente; e omul fișelor, al linkurilor din memorie, al tehnicilor mnemonice de a reține, de a salva pentru viitor ceea ce a fost citit; e un Setilă în retortele căruia curg mereu datele și informațiile textuale).

O altă eventuală clasificare ar veni curat dinspre literatură, dinspre **galeria de personaje literare**:

- *cititorul donquijotes* (cititorul nebun care se proiectează într-o realitate fictivă, ignorând datele cronotopului care îl conține);

- *cititorul bovaric* (omul închipuit care își construiește parvenirea pe idei din cărți, idei care nu îl caracterizează, nu îi sunt specifice; este omul care este produsul culturii și civilizației sale, fără a corespunde organic modelelor pe care acestea le propun, de aici prăbușirea ulterioară a individului; e haina străină pe un corp străin);
- *cititorul hamletian* (omul deziluzionat de vorbe și existența rostită, lectorul care nu poate fi salvat de realitate prin contemplarea norilor, realitate care nu poate fi categoric acceptată drept una adecvată).

Tipologia ar putea continua, avem aici doar deschiderea unui oberliht spre subiect, o încercare, un eseu al apropierii de temă. Important este să menționăm că toate aceste tipuri de cititori nu pot fi considerate drept fixate pe un individ sau altul. Oamenii sunt diferiți în situații diferite. Or, nu poți fi un anumit tip de cititor mereu sau de la opt până la optsprezece seara. În funcție de situațiile existențiale sau profesionale, în funcție de vârstă, sex, statut social, ocupație, educație etc., suntem un fel de cititor sau altul, uneori mixând câteva tipuri în unul. Și, dacă nu există forme pure în lume, de ce ar exista ele într-o bibliotecă, într-o sală de lectură, în fața unei cărți?!

Text preluat din „*De spiritu et anima*”, *Revista Bibliotecii centrale Universitare „Carol I”*, nr. 6, decembrie 2023, pp. 54-59. ISSN 2821-8604.